

BARANYAI DECSI JÁNOS'UN TÜRK İMPARATORLARININ KRONİĞİ İSİMLİ MANZUM TARİHİ

İsmail Doğan*

Özet

Baranyai Macar Hümanizminin ve Protestanlığının önemli temsilcilerinden biridir. Wittenberg ve Strassburg gibi Macaristan dışındaki önemli Protestan eğitim merkezlerinde eğitim görmüş ve o dönemde Macaristan'da hızla yayılan bu yeni mezhebin ilk eğitmenlerinden biri olmuştur. Romalı tarihçi Sallustius'un eserlerini de Macarcaya kazandıran Baranyai, aynı zamanda Macaristan tarihi üzerine de eserler vermiştir. Baranyai'nin 1597 yılında kaleme aldığı "Türk İmparatorlarının Kroniği" isimli eseri hem Osmanlı padişahlarını manzum şekilde anlatması, hem de türünün Macar edebiyatındaki nadir örnekleri arasında olmasından dolayı Türk tarihi ve Macar edebiyatındaki Türk imgesi açısından önemlidir.

Anahtar sözcükler: Macar edebiyatı, Türk imgesi, Osmanlı, Türk tarihi, manzum tarih, Protestanlık, Hümanizm, Şecereleler.

Abstract

A narrative historical poem from Baranyai Decsi János: Chronicle of the Ottoman Emperors

Baranyai was one of the important representatives of Hungarian Humanism and Protestantism. He took lessons in protestant education centers outside of Hungary like Wittenberg and Strasbourg, and he was also one of the earliest representative and teacher of Protestant religion, which was widely distributed in Hungary in his lifetime. He was the first translator of roman historian Sallustius,

* Arş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Hungaroloji Anabilim Dalı.

and at the same time he has written books on Hungarian history. The chronicle was written in 1597, and it's one of the rare simple of its genre; therefore this chronicle is very important in terms of Turkish history and the Turkish image in Hungarian literature.

Key words: Hungarian literature, Turkish image, Ottomans, Turkish history, narrative poetry, Protestantism, Humanism, Genealogy.

Baranyai Decsi János veya Hümanizm dönemi yazarlarında bir gelenek haline gelmiş olan latinceleştirilmiş ismiyle *Johannes Decius Barovius Csimor*, doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber tahminen 1560'lı yıllarda Decs şehrinde doğmuş ve 15 Mayıs 1601 yılında bugün Romanya sınırları içerisinde bulunan Marosvásárhely'de ölmüştür. Tolna, Debrecen, Kolozsvár, 1587 yılından itibaren Wittenberg ve 1590–1592 yılları arasında ise Strassburg'da öğrenim görmüştür. 1591 yılında Strassburg'da *Synopsis philosophiae* isimli doktora tezini savunmuştur. 1593 yılından itibaren Marosvásárhely'de öğretmenlik yapmış, 1595 yılından itibaren ise öğretmenlik yaptığı Protestan kilisesi okulunun rektörlüğünü üstlenmiştir. Yaşadığı dönem ve öğrenim gördüğü şehirler göz önünde bulundurulduğunda anlaşılacağı üzere Baranyai ilk kuşak Macar Protestanlarındandır. Baranyai eski Yunan ve Roma tarihi, hümanist eğitim, ahlak öğretileri, Protestan mezhebinin amaçları doğrultusunda Macar dilinin geliştirilmesi ve bilimlerin çağdaşlaştırılması konularında çok sayıda eser kaleme almış ve çeviriler yapmıştır. Bilinen ilk eseri 1587 yılında Wittenberg'de yayımlanan *Hodoeporicon itineris Transylvanici* isimli seyahat yazıdır. Antikite edebiyatı ile de bir hayli ilgilenen Baranyai, Romalı tarihçi Sallustius'un eserlerini Macarcaya çevirmiş ve yayımlamıştır. Erasmus'a olan saygısını onun vecizelerini derlediği ve 1598 yılında yayımladığı *Adagiorum* isimli eseriyle göstermiştir; eser Yunanca-Latince-Macarca olarak basılmıştır. Baranyai'nin en önemli eserlerinden biri de Erdel tarihini anlattığı *Commentarii de rebus Ungaricis* isimli çalışmasıdır; eserin esas amacı Erdel voyvodası Zsigmond Báthory'nin Türk karşıtı siyasetini desteklemektir. Eseri Macar tarih yazımının en büyük simalarından olan Miklós Istvánffy de kullanmıştır. (ÜMİL 133–134)

Baranyai'nin eseri hakkında bilgi vermeden önce yaşadığı dönem hakkında genel hatlarıyla da olsa bazı tarihsel bilgiler vermek eserin anlaşılmasına da katkıda bulunacaktır, zira yazarımız Osmanlı hâkimiyeti döneminde yaşamıştır ve bu dönem Macaristan'da hem hümanizmin, hem de reformasyon hareketinin yaygınlaştığı bir dönemdir. Osmanlı-Macar ilişkileri tarihi esasen Balkanlardaki Türk fetihleriyle başlamıştır, fakat Osmanlıların Macaristan topraklarında tam anlamıyla ilerleme kaydetmeleri Macarların 1526 yılında Mohaç'ta aldıkları yenilgiyle başlar. Bununla beraber Osmanlılar Macaristan üzerindeki hâkimiyetlerini nihai olarak 1541

yılında Budin şehrini ele geçirdikten sonra sağlarlar ve bu hâkimiyet birleşik Alman ve Macar ordularının 1686 yılında Budin kalesini yeniden ele geçirmelerine kadar sürer. Yaklaşık yüz elli yıllık bu dönem Macar tarih literatüründe *hódoltság*, yani hâkimiyet dönemi olarak adlandırılır ve kavram genellikle olumsuz bir anlam içeriğiyle yüklüdür. Bu dönemde Macaristan üç kısma bölünmüştür: birinci kısım Habsburg hanedanından kralların yönettiği batı ve kuzey Macaristan; ikinci kısım Türk hâkimiyetindeki orta Macaristan'dır ve tarihi Macaristan'ın en büyük kısmını oluşturur; nihayet üçüncü kısım ise bugün Romanya sınırları içerisinde bulunan Türk himayesi altındaki Erdel Prensligi'dir. Osmanlı hâkimiyeti döneminin en önemli olaylarından biri de XVI. yüzyıl başlarında Almanya'da başlayan reformasyon hareketinin büyük bir hızla Macaristan'da yayılmasıdır. Protestanlığın hızla yayılmasının sebeplerinden biri Macarlarla iç içe yaşayan Almanların Luther'in öğretilerini yaymaları, diğeri ise çok sayıda Macar öğrencinin yurtdışında aldıkları eğitim sırasında Protestanlık öğretisiyle tanışması ve yurtlarına döndüklerinde bu öğretiyi yaymalarıdır. Bu dönemde özellikle Wittenberg ve Strassburg'da önemli sayıda Macar genci öğrenim görüyordu. İnançsızlara, yani Türklere karşı Hıristiyanlık ve Roma'ya karşı Protestanlık düşüncesi özellikle eğitilmiş kesimlerin savunduğu bir dünya görüşü haline gelmiştir (Bucsay, 1985:43-44;72-72). Protestanlığın Macaristan'da iki büyük etkisi göze çarpar; bunlardan biri Macarcanın bir edebiyat dili haline gelmesidir; bunda özellikle 1541'de Yeni Ahit'in ve 1590 yılında Kitabı Mukaddes'in tam metin olarak çevrilmesinin büyük rolü vardır; Protestanlığın ikinci etkisi matbaa kullanımının Macar topraklarında hızla yayılmasıdır; ilk matbaa 1472 yılında Budin şehrinde kurulmuş ve özellikle 16. yüzyılda hemen hemen tüm Macar coğrafyasına yayılmıştır. Aslında ulusal dil ve matbaa Protestan öğretisinin yayılmasında bir anlamda silah olarak kullanılmıştır, fakat sonuçları inanılmaz derecede büyük olmuştur; öyle ki matbaaların en işlek döneminde pazarlarda bile kitap satılır hale gelmiştir. Osmanlılar Protestanlara genellikle oldukça toleranslı davranmıştır; bunun ilk nedeni gösterişsiz Protestan ibadet tarzının İslam inancına yakın bulunmasıdır; diğeri bir nedense bağımsız Protestan cemaatlerinin ülke dışından ve merkezi bir idareyle yönetilen Katolik cemaatlere göre daha güvenilir bulunmasıdır. Buna rağmen dönemin Macar aydınları Türklerin Macaristan'ı ele geçirmesini inançsızlıklarından dolayı Tanrı'nın Hıristiyanları cezalandırması şeklinde yorumlamıştır; ayrıca bu aydınların önemli bir kısmı öğrenimlerini yurtdışındaki ilahiyat okullarında tamamladıklarından, özellikle Almanya ve İtalya'da 15. yüzyıldan beri giderek artan Türk karşıtı fikirler içeren ve Hıristiyanları kutsal savaşa çağıran şiirler, propaganda yazıları ve kitaplardan etkilenmişlerdir.

Genellikle Latince eserler kaleme alan Baranyai Decsi János 'Türk İmparatorlarının Kroniği' isimli eserini Macarca yazmıştır. Şiirin tek nüshası Erdel Milli Müzesinde bulunmaktadır ve maalesef birçok kısmı tahrif

olmuştur. Basılı şiirin günümüze ulaşan 12 sayfasının 9'u tamdır, geri kalan 3 sayfası ise okunamayacak durumdadır. Şiirin baş kısmındaki belli belirsiz Latince 'ad notam' ifadesi şarkı şeklinde de söylenebileceğine işaret ediyor. Şiir her biri üçer dize içeren 282 bölümden oluşuyor ve bunun 140'ı anlaşılabilir şekilde okunabiliyor; geri kalan bölümlerin ya baş kısımları ya da sonları okunamayacak kadar tahrip olmuş durumdadır. Şiirde halkın anlayacağı bir üslup ve kelime dağarcığı kullanmış, anlatımını atasözleri ve deyimlerle zenginleştirmiştir. Baranyai şiirin son kıtasında şiiri nerede ve hangi tarihte yazdığını da bildiriyor:

282. Bin beş yüz doksan yedi senesinde,
Türkler hakkında düşünürken üzüntüyle,
Sekellerin şehrinde ıssız bir manastırda.

Sekellerin şehri ile kastedilen o zamanki ismi Székelyvásárhely olan bugünkü Marosvásárhely şehridir ve ıssız bir manastır şeklinde tasvir ettiği mekân ise eğitimlik yaptığı okulun içerisinde bulunduğu manastırdır. Baranyai eserini kaleme alırken muhtemelen birçok kaynaktan faydalanmıştır; bunlardan en önemlisi 16. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Macar ozan Tinódi Lantos Sebetyén'in yine Baranyai'nin şiiriyle aynı ismi taşıyan 'Türk İmparatorlarının Kroniği' isimli kayıp eseridir; Tinódi'nin yaşadığı döneme kadarki Osmanlı padişahlarının hayatını muhtemelen onun şiirinden almıştır. Fakat bununla beraber Osmanlı tarihinden bahseden çeşitli Almanca tarih eserlerinden de faydalandığı kanıtlanmıştır (RMKT 526; Holler 2001a).

Günümüze kaldığı şekliyle Baranyai'nin şiiri 19. bölümle ve Yıldırım Bayezid'in (1389-1042) hayatıyla başlıyor; şiirin 1. ve 18. bölümleri arasındaki kısmı kayıp olduğundan, bu bölümlerde Bayezid'den önceki padişahları anlattığını padişahları sırasıyla zikrettiği için tahmin edebiliyoruz, fakat hangi padişahlardan bahsettiği meçhuldür. Şair Osmanlı padişahlarını kendi yaşadığı döneme kadar, yani III. Mehmed'e (1595-1603) kadar takip etmiştir. Baranyai Osmanlı padişahlarının hayatlarını anlatmayı bitirdikten sonra şiirine Hıristiyanları Türklere karşı yüreklendirici dizelerle devam etmiştir. Şiirin birçok yerinde Türklere paganlar, yani inançsızlar olarak nitelenir ve Kitabı Mukaddesin Hezekiel 38:1-2 ve Vahiy 20:7-8 bölümlerinde anlatılanlardan yola çıkılarak Yecüc ve Mecüc kavmiyle özdeşleştirilir:

160. Bu yüzden paganlar istedikleri kadar öfkeleninler,
Hıristiyanlar üzerine istedikleri kadar saldırınlar,
Asla tamamen bizleri yok edemezler.

161. Ezechiel vasıtasıyla Tanrı bunu gösterdi,
Yecüc ve Mecüc'ün geleceğini söylediğinde,
Türk tehlikesini açık seçik bildirdi.
162. Dedi ki Yecüc ve Mecüc'ün halkı ayaklanacak,
Farslar ve Sarazenler onlarla hazırlanacak
Sayısız, büyük bir kalabalıkla yürüyecekler.

Baranyai'nin incelememize konu olan bu manzum tarihi aslında dönemim protestan edebiyat eğilimlerine koşut olarak Macar Protestanlarını Türklere karşı savaşa hazırlamaya yöneliktir. Manzumede Türkler dini anlamda inançsızlar, yani paganlar kategorisine sokulmuştur; fakat bununla beraber zamanın dini anlayışına uygun olarak Türklerin üstünlükleri onların Tanrı katında da üstün olduklarına bağlanmaz, tam tersine Hristiyanlar Tanrıdan uzaklaştıkları ve birlik içerisinde olmadıkları için Türkler karşısında zayıf düşmüşlerdir. Baranyai'nin manzumedeki diğer bir ilginç tespiti ise Türklerin kurduğu imparatorluğu eski Roma İmparatorluğu'na benzetmesidir.

Şiirin Osmanlı Padişahlarından Bahseden Kısmı

Dördüncü İmparator I. Bayezid (Baiazet)

19. İmparator Sigmond¹ büyük güçle yürüdü,
Almanla, Fransızlarla, Nicapol'e² o ulaştı,
Nicapol'de³ savaştı, Baiazet⁴ oraya geldi.
20. Türk orada Sigmond'u yendi güçlüce,
Ve hemen büyük Custantinapol'ü⁵ kuşattı,
Ama o zaman alamadı Custantinapol'ü.
21. Çünkü Scythia'lı Taberlanes⁶ çıkageldi,
On defa fazla yüz bin Tatarla saldırdı,
Türk İmparatorluğunu yağmaladı, yaktı.

¹ Luksemburg'lu Zsigmond (1368–1437).

² Niğbolu; Nikopol, Bulgaristan.

³ 28 Eylül 1396 tarihinde başlarında Macar kralı Zsigmond olmak üzere haçlı kuvvetlerinin Osmanlı kuvvetleriyle Niğbolu'da yaptıkları savaş.

⁴ I. Bayezid (Yıldırım) (1360–1403).

⁵ İstanbul.

⁶ Burada Timurlenk'in (Aksak Timur) Bayezid'le yaptığı Ankara savaşından bahsediliyor. Scythia kelimesi İskit ülkesi anlamında kullanılmıştır. Batı tarih yazımı geleneği Herodot tarihinden bu yana Doğu'dan gelen tüm kavimleri İskitlerle özdeşleştirmiştir, kısacası burada bir arkaizm mevcuttur.

22. Bunu duyan Baiazet kuvvetlice irkildi,
İki sene sonra Tatar'a karşı yürüdü,
Ama yüz kırk bin askerini orada kaybetti.
23. Hatta kendisi de sağ olarak yakalandı,
Ve altın zincirlerle onu zincire vurdular,
Ve demir kafeste onu uzaklara taşıdılar.
24. Çıktı üzerine oturdu Taberlanes atının,
Basarak sırtına İmparator Bayezid'in,
Böyle verirdi O cezasını insafsızlığın.

Beşinci İmparator I. Mehmed (Çelebi) (Ciricebeli)

25. Beşinci imparatorları Cirice'liydi⁷,
Bulgarları oldukça yağmalamıştı,
Macedonia'ya, Seruia'ya⁸ girmişti.
26. Bunu duyan Sigmond büyük güçle saldırdı,
Galambocz'da⁹ Türk İmparatoruyla çarpıştı,
.....
27.
.....
.....

⁷ Muhtemelen I. Mehmed (Çelebi) 1379–1421. Yazar beşinci padişah hakkında bilgi verirken, sıraladığı diğer padişahların tersine isim vermiyor, fakat metinde geçtiği şekliyle *ciricebeli* tabirini kullanıyor. Kelimenin sonundaki –beli takısı Macarcada yer isimlerinin sonuna gelerek söz konusu şeyin o yere ait olduğunu gösterir; yani metindeki kelimeye göre beşinci padişahın ismini vermek yerine *cirice*'li olduğunu söylüyor. Anadolu'da, araştırdığımız kadarıyla böyle bir antik yer ismi yoktur. Fakat söz konusu padişahın lakabının *Kirişçi* olduğunu biliyoruz; yazarın kullandığı kaynakta bu kelime muhtemelen Latinceleştirilmiş şekliyle *Cirici* veya *Cirice* şeklinde geçiyor olabilir, dolayısıyla yazar bu ismi yer ismi zannedip eserinde *Cirice*'li şekliyle kullanmıştır.

⁸ Makedonya ve Sırbistan.

⁹ Güvercinlik; Semendire ve Orsova arasında Sırp yerleşimi. Güvercinlik savaşı I. Mehmed zamanında değil, 1428 yılında II. Murad'ın hükümdarlığı zamanında olmuştur. Şiirin 26. bölümünün son dizesi ve 27. bölüm eksiktir, dolayısıyla bu eksik dizelerde altıncı padişahın bahsediliyor, fakat bu altıncı padişahın kim olduğu meçhuldür; muhtemelen Emir Süleyman veya Musa Çelebi söz konusu olabilir.

Yedinci İmparator II. Murad (Amurates)

28. Yedinci imparatorları İkinci Amurates¹⁰ idi,
Thessalonica'yı¹¹ ve Aetolia'yı almış idi,
Attica'yı, Phocis'i ve Acarnania'yı almış idi.
29. Yüce Sandor Bec'le¹² çok defa bu çarpıştı,
Nandor Feieruara'yı¹³ ele geçiremedi,
Kral Laszlo'yu¹⁴ Varna'da o yenmişti.
30. Ardından Hunyadi Ianos'u¹⁵ da o yendi,
Macar beylerinin çoğunu orada yok etti,
Ianczar'ların¹⁶ ocağını da ilk o kurdu.

Sekizinci İmparator II. Mehmed (Fatih) (Mahumet)

31. Sekizinci imparatorun İkinci Mahumet¹⁷ adı,
Velentzes'leri¹⁸ denizde dağıtan o idi,
Donanma kuvvetini denizde ilk o kurdu.
32. Constantinapol'ü o ele geçirmiş idi,
Dört yüz bin askerle kuvvetlice kuşattı,
Elli dört gün sonra nihayet ele geçirdi.
33. Nandor Feieruara'yı¹⁹ o ele geçirmiş idi,
Ama Hunyadi Ianos oradan onu kovaladı,
Ölümüyle Macaristan'ı korudu.

¹⁰ II. Murad (Gazi) (1404–1451).

¹¹ Selanik. Takip eden yer isimleriye Yunanistan'daki yerleşimlerdir.

¹² İskender Kastriyot (1403–1468). Ünlü Arnavutluk beyi.

¹³ Nándorfehérvár. Belgrad şehrinin Macarca ismi.

¹⁴ I. Ulászló (1424–1444). Macar kralı; Varna savaşında ölmüştür.

¹⁵ Hunyadi János 1407(9)-1456; Macar komutan ve hükümdar. Burada 1448 yılında Macarlara karşı yapılan Rigomezö savaşından bahsediliyor.

¹⁶ Yeniçeri ocağının kuruluşundan bahsediliyor. Yazar burada *Yeniçerilerin tarikatu* tabirini kullanmış.

¹⁷ II. Mehmed (Fatih) (1432–1481).

¹⁸ Venedikliler

¹⁹ 21 Temmuz 1456 yılındaki Belgrad kuşatmasından bahsediliyor.

34. Üzerinden çok geçmeden Asya'ya o gitti,
Kazul Kaszon Basa'yı²⁰ Arsenga'da yendi,
Paphlagonia'yı²¹, Cilicia'yı²² ele geçirdi.
35. Oradan döndükten sonra denize açıldı,
.....Lesbus²³ adasını o ele geçirdi,
.....
36.
.....
.....
37. Buna üzülmeye yeniden hazırlandı,
Bosna'yı²⁴ o ele geçirdi, kralını sürdü,
Güçlü Iaicza²⁵ kalesini eline geçirdi.
38. Buradan dönünce Venediklilere yürüdü,
Lemnus²⁶ ve Lesbus'u tekrar onlardan aldı,
Evboea²⁷ adasıyla Chalcis²⁸ şehrini aldı.
39. Yeniden büyük kuvvetle İskender Bey'e yürüdü,
...yı ve Scodra'yı²⁹ Epirus'da³⁰ boyun eğdirdi,
...reodosiatis'i de halkıyla beraber fethetti.
40. Unutma kalleşliğini, geleneğini Türkün,
Venediklilerle ittifakı orada kurdular,
Diğer taraflardan üç büyük ordu gönderdi.

²⁰ Uzun Hasan

²¹ Kastamonu-Çankırı-Amasya-Samsun bölgesi. Antik Paphlagonia.

²² Çukurova. Antik Kilikya bölgesi.

²³ Ege denizindeki Lesbos adası. Bu bölümdeki eksik dize ve takip eden bölümdeki eksik dizeler muhtemelen Lesbos ve Kıbrıs adasının Venedikliler tarafından geri alınmasından bahsediyor.

²⁴ Fatih'in 1463 yılındaki Bosna seferi.

²⁵ Yayça kalesi 1463 yılında ele geçirilmiştir.

²⁶ Limni (Limnos) adası; Ege denizi.

²⁷ Eğriboz adası; Ege denizi.

²⁸ Ege'de bir ada; her iki ada da 1470 tarihinde alınmıştır.

²⁹ İşkodra, Arnavutluk.

³⁰ Yunanistan'ın Epir bölgesi.

41. Bunlardan biriyle Mesith Basa'yı³¹ gönderdi,
Ki o alamamıştı o zaman Rodus³² adasını,
Zavallı'ye büyük zararlarla dönmüştü.
42. Achomatos Basa'yı³³ diğer orduyla gönderdi,
Ki o İtalya'nın büyük kısmını yağmaladı,
.....Roma'da hemen kaçtı gitti.
43. Kuvvetli Hydruntum'u³⁴ ele geçirdi,
Ve hergün daha da ilerilere yürürdü,
Eğer imparator Asya'da ölmeseydi³⁵.
44. İyi Kral Mattyas³⁶ hakkında burada iyi konuşamayız,
Hristiyanlarla³⁷ yaptığı çok savaşları hakkında,
Almana ilk olarak ülkemizi bağlaması hakkında.
45. O zamana kadar o iyi adamlarıyla kavga etti,
O zamana kadar Almanlar ve Çeklerle savaştı,
Paganlar onun çekişmeleriyle güçlendi.
46. Boşuna değildi imparator Mahomet'in³⁸ ölümüyle,
Demiş olması ki üzölmüş bu dünyadan gidişine,
Çünkü o sevinirdi onun çok savaşlarına.
47. Şüphesiz biz de diyebiliriz ki daha iyi olurdu,
Ya da keşke o hiç doğmuş olmasaydı,
Ya da keşke doğduysa da asla ölmemiş olsaydı.

³¹ Vezir Mesih Paşa'nın 23 Mayıs–19 Ağustos 1480 yılındaki başarısız Rodos kuşatması.

³² Rodos adası.

³³ Gedik Ahmed Paşa'nın Fatih'in emriyle denize açılıp 11 Ağustos 1480 yılında İtalya'daki Otranto şehrini alması.

³⁴ İtalya'daki Otranto şehrinin bulunduğu bölgenin antik ismi.

³⁵ Fatih'in 1481 yılında ölümüyle bu seferler yarım kalmıştır.

³⁶ Hunyadi Mátyás 1443–1490.

³⁷ Jan Hus taraftarı Çeklerle yaptığı savaşlardan bahsediliyor.

³⁸ Fatih 1481 yılında öldüğüne göre Mátyás'ın ölümüne ancak halefi II. Bayezid sevinmiş olabilir.

Dokuzuncu İmparator II. Bayezid (Baiazet)

48. Dokuzuncu imparatorları ikinci Baiazet³⁹ oldu,
Ki o Vlah ülkesinde iki kuvvetli kaleyi aldı,
Aegyptus'da⁴⁰ Caithbek⁴¹ üzerine yürüdü.

49. Ama orada Caithbec onu kuvvetlice mahvetti,
Kırk bin askerini orada kaybetti,
Bu yüzden Europa'da savaşa girişti.

50. Venedikliler üzerine kuvvetli bir ordu gönderdi,
Gerçi onlarla daha önce ittifak yapmıştı ama,
Bu sadece savaş için fırsat buluncaya kadardı.

51. Bu yüzden yüz elli bin askerle yürüdü,
Duracz'ı ve Methon şehrini o ele geçirdi,
Pylus'u, Leucas'ı, birçok adayla fethetti⁴².

52. Ismael Sophus'a⁴³ nihayet savaş ilan etti,
Ki o çok ülkeyi fethetmişti,
O zaman Baiazet'i şeytan götürmüş idi.

Onuncu İmparator Yavuz Sultan Selim (Selymus)

53. Onuncu imparatorları büyük Selimus⁴⁴ oldu,
Ki o ağabeylerinin oğullarını güçlü orduyla yok etti⁴⁵,
Kral Aladulus'u⁴⁶ öldürdü, halkını fethetti.

54. Oradan hemen yeniden Europa'ya döndü,
Horuat ülkesine⁴⁷ saldırdı, yaktı yıktı,
Büyük hazırlıklarla kralları ürküttü.

³⁹ II. Bayezid 1481–1512.

⁴⁰ Mısır

⁴¹ Memlük sultanı Kayıtbay.

⁴² Yunanistan'da şehirler.

⁴³ Şah İsmail 1487–1524

⁴⁴ Yavuz Sultan Selim (1470–1520)

⁴⁵ Korkut ve Ahmed

⁴⁶ Dulkadiroğlu Alâüddeve; Şah İsmail ile ittifak kurarak Çaldıran seferine giden Osmanlı ordusunun işe yollarını kesmiştir. Çaldıran zaferinden sonra 13 Haziran 1515 yılında Sinan Paşa tarafından Göksun yakınlarında yakalanarak idam edilmiştir.

⁴⁷ Hırvatistan.

55. Bu yüzden krallar Becz'de⁴⁸ toplandılar,
İmparator Maximilianus'la⁴⁹ ihtilafa düştüler,
Kral Dobsa Laszlo ve Sigmond orada idiler⁵⁰.
56. Onlar orada üç kişi oturup eğlenirlerken,
Türlere karşı hiçbir hayırlı iş beceremediler,
Zira zaman kısadır, müzakerelerse uzun.
57. Szelymus onları orada bıraktı müzakereleriyle,
Kendisi büyük bir orduyla Aegyptus'a yürüdü,
Gaurius Campson'a⁵¹ duyduğu büyük öfkesiyle.
58. Bu idi Aegyptus'un yüce sultanı,
Ki onu Türk imparatoru Singa'da⁵² bozguna uğrattı,
Cajerbek'in⁵³ ihanetiyle galibiyet kazanmıştı.
59. Orada büyük Damascus ona teslim oldu,
Tripolis, Berytus Sidon boyun eğdi,
Ptolemais, Gáza⁵⁴, Sido ülkesi⁵⁵ boyun eğdi.
60. Oradan büyük Memphis⁵⁶ şehrine yürüdü,
Tomumbeius⁵⁷ ile kuvvetlice savaştı,
Şehri ele geçirerek onu idam ettirdi.
61. Aegyptus ülkesini Caierbek'e emanet etti,
Ve büyük Syria'yı⁵⁸ Gazelles'e⁵⁹ bıraktı,
Büyük bir zaferle Byzantium'a döndü.

⁴⁸ Viyana'nın Macarca ismi; bugünkü imlayla *Bécs*.

⁴⁹ I. Miksa (Maximilianus) 1527–1576.

⁵⁰ Macar kralı II. Ulászló ve Lehistan kralı Zsigmond.

⁵¹ Kansu Gavri (Kansuh el Gurî)

⁵² Sina olabilir.

⁵³ Kapudan Cafer Aga.

⁵⁴ Sırasıyla Şam, Trablusşam, Beyrut, Sayda, Akka, Gazze şehirleri.

⁵⁵ İsrail. Macarca eski metinlerde *Sido* olarak geçen kelime bugün *zsidó* şeklindedir

⁵⁶ Menfis, Kahire bölgesi.

⁵⁷ Tomanbay

⁵⁸ Suriye

⁵⁹ Canberdi Gazali Yavuz Selim tarafından Suriye valiliğine atanmış bir Memluk komutanıdır.

62. Hristiyanlara karşı orada hazırlığa girişti,
Bin beş yüz ve yirminci senede⁶⁰,

.....

On birinci İmparator Kanuni Sultan Süleyman (Szuliman)

63.

.....

.....

64. Szuliman Macaristan'a yedi defa geldi,
Nandor Feyeruara'yı ilk olarak ele geçirdi⁶¹,
İyi Macaristan'ın yolunu açmaya orada başladı.

65. Oradan döndükten sonra güçlü Rodus'u aldı⁶²,
Bir kral da onlara yardım etmediğinden,
Yakışmaz diye düşündü ihtiyar kadın atarabasına.

66. Zavallı vatanımız neredeyse yok olmuştu,
Kralımız hiçbir şeyi düşünmez olmuştu,
Bütün derdimiz zevk ü sefa, eğlence olmuştu.

67. Ama Türk verdiği zararlar kulağımızı açtı,
Çünkü ikinci darbeyle halkımızı hırpaladı,
Genç kralımızla bizim toprağımızı aldı⁶³.

68. Szuliman oradan Buda'ya kadar ulaştı⁶⁴,
Zavallı vatanımızı yağmalattı, yaktırdı,
Ama Enişterin izini bile bulamadı⁶⁵.

⁶⁰ Yavuz Sultan Selim 21 Eylül 1520 tarihinde vefat etmiştir. Şiirin bundan sonraki dört dizesi eksiktir; muhtemelen bu dizelerde Yavuz'un ölümünden ve Kanuni'nin tahta çıkışından bahsediliyordu.

⁶¹ 30 Ağustos 1521 tarihinde Belgrad şehri Kanuni tarafından ele geçirilmiştir.

⁶² 21 Aralık 1522 tarihinde Rodos adası ele geçirilmiştir.

⁶³ Burada Mohaç savaşından bahsediliyor. 29 Ağustos 1526 tarihindeki savaşta Macar kralı II. Lajos ölmüştür.

⁶⁴ 10 Eylül 1526 tarihinde Osmanlı ordusunun Budin (Buda) şehrine girişi.

⁶⁵ Kral II. Lajos ve eniştesi Avusturya arşidükü Ferdinand.

69. Buda'da çok kalmadı o geri döndü,
Asya'da çıkan savaştan ürkmüştü⁶⁶,
İkiyüzbin Macarın canıyla yurduna dönmüştü.
70. Hayat boyu işittin sağlıktan iyisi yoktur,
Oysa eşitsizlikten daha zararlısı yoktur,
Zıtlamalardan, birbiriyle alay etmekten.
71. O zamana kadar çekişir Alman, Kral İanos'la⁶⁷,
Szuliman'ı davet eder yardıma ordusuyla,
Üçüncü darbeyle geldi büyük ordusuyla.⁶⁸
72.
.....
.....
73. Türk uyumuyordu hemen Viyana'yı kuşattı,
Ama a zaman Viyana'yı ele geçiremedi,
Çünkü Györ, Buda, Eger daha elinde değildi⁶⁹.
74. Nasıl ki iyi kuşçu kuşu kavalla yakalarsa,
Szuliman o zaman Buda'yı İanos'a bıraktı,
İlerleyen birşeyin geçici olmadığını iyi bildirdi.
75. Dördüncü darbeyle o yeniden çıkıp geldi,
Alman ülkesini ta Lincz'e kadar yakıp yıktı⁷⁰,
İmparator Caroly karşı gelmeye cesaret edemedi⁷¹.
76. Alman rahat edemiyor, kovana çomak sokuyor,
..... dul kraliçeye iki defa saldırıyor⁷²,
Böylece Türk imparatorunu dördüncü defa çağırıyor.

⁶⁶ İran kaynaklı Türkmen ayaklanmaları.

⁶⁷ I. Ferdinand'ın Szapolyai János (1487–1540) ile olan anlaşmazlığından bahsediliyor.

⁶⁸ Takip eden dizeler muhtemelen Kanuni'nin üçüncü Macaristan seferinden bahsediyor.

⁶⁹ Györ, Budin ve Eğri şehirleri.

⁷⁰ Linz, Avusturya.

⁷¹ V. Károly Habsburg (1500–1558)

⁷² Kraliçe Izabella (1519–1559) Szapolyai János'un karısı.

77. Alman'ı Buda'da kuvvetlice o hırpalıyor,
Ve Tuna'nın suyunu kanlarına buluyor,
Buda'yı Töröc Balint'le⁷³ orada ele geçiriyor.
78. Kraliçeyi oğluyla beraber Erdel'e gönderiyor,
İki davacı arasında hakikaten arayı o buluyor,
Eşeğe altın semer ne gerek diye düşünüyor.
79. O zamana kadar Kral Caroly inancı sarsıyor,
O zamana kadar Peşte'yi Prens Ioachim savunuyor⁷⁴,
Ve işte altıncı defa Türkü çağırıyor.
80. Szuliman geldi Pécz'i, Valp'i ele geçirdi⁷⁵,
Soklios'u, Tata'yı, Estergam'ı o ele geçirdi⁷⁶,
Szekes Feieruar'ı orada elimizden aldı⁷⁷.
81. Diğer yandan arkadaş⁷⁸ Azzonia'yı ele verdi,
Ona Szuliman Czaszar oldukça üzüldü,
Becze'yi, Beczkereke'yi, Czanad'ı işgal etti.
82. Bundan hemen sonra Lippa'yı ele geçirdi,
Sag'ı, Tömösuar'ı, Gyarmat'ı ele geçirdi,
Buyak'ı, Hollokö'yü, Szeczen'i, Buza'yı ele geçirdi.
83. Buda'lı herelt Basa hazırlandı harekete geçti,
Oerdög Mattyas'ı orada büyük ordusuyla ezdi geçti,
Szolnak'ı o ele geçirdi, Eger'i oldukça sarstı.

⁷³ Török Bálint (?-1551) Mohaç savaşı sonrası Macar siyasi hayatının önemli simalarından Macar soylusu. 1541'de Budin'in ele geçirilişi sırasında Kanuni tarafından kabul edilir ve ölümüne kadar Yedikule'ye kapatılır.

⁷⁴ Brandenburg prensi Joachim; Kara Prens olarak da anılır. 1541 yazında Budin'i tekrar ele geçirmek için 60.000 kişilik ordusuyla harekete geçmiş, fakat başarısız olmuştur.

⁷⁵ Peçuy (Pécs) ve Valpó şehirleri.

⁷⁶ Siklós, Tata ve Esztergom şehirleri.

⁷⁷ Székesfehérvár şehri; bu şehirler Kanuni'nin 1543 senesindeki Macaristan seferinde ele geçirilmiştir.

⁷⁸ Fráter György

84. Filek de o zaman bizim elimizden çıktı,
Berzencze, Babolcza, Dersfiac vyuara⁷⁹ da,
Ülkemizin neredeyse Galler'i bile elinden gitti.
85. Yadinci defa Türk İmparator'u Sziget'e geldi,
Sziget'i kuşattı, Gyula'yı da ele geçirdi,
Topraklarımızı yağmaladı Tanrı orada onu öldürdü.

On ikinci İmparator II. Selim (Szelym)

86. Onikinci imparatorları ikinci Szelym⁸⁰ oldu,
Bin beş yüz altmış altı senesinde oldu bu,
Maximilian'ın ricasıyla onunla ittifak etti,
87. Dört yıl dinlendi, Pogan savaşa çıktı,
Cyprus adasında Nicosia'yı işgal etti,
Famaugusta'yı da Cyprus ile orada ele geçirdi⁸¹.
88. İkinci sene Velentzes'lere döndü,
Ama orada Don Ioan⁸² halkı oldukça ezdi,
Ama yine de ondan Velenceze ittifak istedi.
89. Çok eğleşmedi orduyu yeniden harekete geçirdi,
Iuonia vaida'yı ezdi topraklarını aldı,
Bütün iki Olah Orszag'ı ele geçirdi.
90. Diğer tarafa denizde Szinan Bassa'yı⁸³ yürüttü,
Tunetum⁸⁴ ülkesini Africa'da ele geçirdi,
Goletta⁸⁵ şehrini yerle bir etti.

⁷⁹ Bugünkü Kaposvár şehri.

⁸⁰ II. Sultan Selim (1566–1574). Baranyai burada Sultan Selim'in tahta çıkış tarihini de doğru olarak vermektedir.

⁸¹ 1571 tarihinde Kıbrıs adasının, Lefkoşa ve Gazimagosa'nın fethedilmesinden bahsediliyor.

⁸² Don Giovanni (Juan) d'Austria. İnebahtı savaşından (1571) bahsediliyor.

⁸³ Sinan Paşa (Koca)'nın 1572/73 tarihindeki Tunus ve Halkulvad seferi.

⁸⁴ Tunus

⁸⁵ Halk al-Vadi, La Goulette yerleşimi, Tunus.

KAYNAKÇA

- BUCSAY, Mihály 1985. *A protestantizmus története magyarországon 1521-1945*. Budapest: Gondolat.
- HOLLER, László 2001a. "Baranyai Decsi János törökök elleni harcra buzdító éneke 1597-ből" *Magyar Könyvszemle* 117, 102-112.
- HOLLER, László 2001b. "Hol írta Baranyai Decsi János a török elleni harcra buzdító énekét?" *Erdélyi Tudományos Füzetek* 235, 11-14.
- RMKT= *Régi Magyar Költők Tára XVII. század I. A tizenötéves háború, Bocskay és Báthori Gábor korának költészete*. Sajtó alá rendezte: Bisztray Gyula, Klaniczay Tibor, Nagy Lajos és Stoll Béla. Budapest, 1959.
- ÚMIL= *Új magyar irodalmi lexikon I.* főszerk. Péter László. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1994.